

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Пилипенко Світлани Григорівни
«КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗЕМЛІ У СУЧАСНОМУ
ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ»
яка подана на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук за спеціальністю
09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Актуальність дослідження викликана передусім загостренням глобальної екологічної кризи, зокрема, зміненням клімату, а також розширенням можливостей пізнання й засвоєння космосу; це актуалізує проблеми, пов'язані з визначенням перспектив існування Землі у космологічній перспективі, в екзистенціально-антропологічному та культурно-антропологічному аспектах. Не можу не погодитися з думкою дисертантки, що доля людства і доля нашої планети усвідомлюються все більше взаємообумовленими, а культурно-антропологічні координати планетарної цивілізації також визначаються ресурсами Землі, які вже не справляють враження невичерпних.

Можу зробити висновок, що структура дослідження узгоджена із реалізацією заявленої мети, а кожен з розділів дисертації містить низку евристично значущих положень.

Цілком можу погодитися з тим, що техногенні катастрофи, які все частіше трапляються на нашій планеті, а також як прогнозовані, так і непередбачувані загрози її руйнації з космічного простору, актуалізують дослідження нашої планети у філософсько-антропологічній площині. Звідси логічним видається висновок, що субстанціональне значення Землі для людського буття потребує переосмислення останнього у реаліях постіндустріального суспільства.

Примітним у даному дослідженні, що заслуговує високої оцінки те, що автор доволі чітко окреслив міждисциплінарну теоретико-методологічну базу, яка складається з низки методологічних підходів і дозволяє поставити проблеми і обґрунтувати їх рішення, а відтак – сформулювати й аргументувати новизну.

Хочу відзначити, що в роботі доволі продуктивно використовується методологічний принцип «відкритого питання», обґрунтований О. Больновим. Дослідниця поширює даний принцип на всю представлену в дисертації філософсько-антропологічну концептуалізацію відносин людства і Землі як планети.

Вважаю, що авторка доволі ефективно використала евристичні можливості методології метаантропології, яку розвиває автор даного відгуку на основі підходів пізнього М. Шелера, а також метаантропологічного потенціалізму, розробленого ним разом з академіком С. Пирожковим. Це дозволило осягнути проблематику в координатах буденного, граничного й метаграничного екзистенціальних вимірів буття людини.

Дослідниця вірно зазначає, що гуманістична компонента загальнолюдської культури не встигає за розвитком науково-технологічної компоненти, пов'язаної з фундаментальними й прикладними науками, технікою та технологією. Оригінальністю роботи є доведення необхідності актуалізації нового напрямку філософських досліджень, в якому відбувається осягнення системи «людина – Земля», де Земля стає не просто об'єктом використання, хай і раціонального, а майже суб'єктом, з яким слід вступити у діалог. Дисертантка прагне осмислити цей діалог з урахуванням множинності модусів існування людини. Вона переконана, що турботливе ставлення до нашої планети є умовою подальшого існування людства.

Стрижень наукової новизни полягає в тому, що на основі здійсненого аналізу відносин людини і планети Земля обґрунтована доцільність актуалізації у вітчизняному філософсько-антропологічному дискурсі сучасного напрямку досліджень, який можна визначити як геоантропологію.

Іншими словами, мова йде про започаткування філософсько-антропологічного напрямку геоантропології. Принциповим положенням цього напрямку є інтерпретація Землі як онтоантропологічної реальності, патерном якої є універсальна взаємодія людини та Землі. На основі цієї інтерпретації дослідниця обґрунтовує «потенційну суб'єктність Землі, артикульовану через суб'єктність людини і людства» (с. 29).

В цілому представлене дисертаційне дослідження є завершеним, відзначається оригінальністю, а висновки до всієї роботи містять елементи новизни. Наукова новизна не викликає сумнівів і відповідає вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України до дисертаційних робіт, на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук.

Зазначу, що текст відрізняється ґрунтовним опрацюванням наявної джерельної бази та якісним оформленням самого тексту і списку використаних джерел з належним дотриманням встановлених до даного типу робіт.

При цьому хочу окреслити декілька сюжетів, які спонукають до дискусії, а також дозволю собі висловити деякі побажання.

1. В одному з пунктів новизни дисертантка зазначає, що «розкрито антропологічну насиченість функціонального потенціалу концепту «Земля», який у контексті метаантропології виступає орієнтиром в онтологічній визначеності людини на буденному та метаграницьному рівнях» (с. 29). Цілком можу прийняти евристичну значущість такого положення. При цьому все ж хотілося б запитати, чому, виділяючи в координатах метаантропологічної методології буденний та метаграницьний рівні, дослідниця не використовує ще один ключовий концепт метаантропології: граничне буття? Адже саме цей концепт, по-перше, виражає кризовість сучасного буття людини і людства в планетарному масштабі, а, по-друге, саме граничне буття постає тим опосередкуванням, завдяки якому можливий реальний перехід від буденного до мета-граничного, яке характеризується співтворчістю і здатністю до зрілої турботи про себе, Іншого й довкілля.

Дозволю собі нагадати, що методологія метаантропології є тріадичною, а не бінарною, виступаючи різновидом екзистенціальної діалектики. В подальших дослідженнях раджу враховувати це. Вважаю, що заснований на такому підході методологічний принцип «метаантропологія відносин людства і планети» дозволить здобути вагомі евристичні результати.

2. Думаю, що для дисертантки в подальших дослідженнях продуктивними будуть також методологічні й світоглядні можливості андрогін-аналізу як сучасного напрямку вітчизняного філософського психоаналізу, який розвивається на теоретичній основі метаантропології. Андрогін-аналіз робить своїми глибинними проблемами такі екзистенціали як самотність, любов і свободу чоловіка та жінки. З його допомогою можна було б надалі осмислити практичний рівень трансформації відношення людини до Землі як Батьківщини й планетарного дому. Також радив би дисертантці в подальшому аналізі комунікативної системи «людство – Земля» звернутися до досліджень професора С.А. Крилової, в яких аналізується феномен моральної краси у вчинках і відносинах, який виводить за межі владного антропоцентризму патріархальної цивілізації.

3. На с. 195 шановна дисертантка аналізує інструментарій методології метаантропологічного потенціалізму, що окреслює можливості стратегій «цивілізаційних трансформацій, які актуалізують гуманістичний розвиток людини, країни, людства і додає, що «указаний проєкт метаантропологічного потенціалізму наголошує не лише на потребі усвідомлення потенцій співбуття цивілізаційної системи та людини, а й на створенні моделі їхнього взаємозв'язку. Ідеться про розробку стратегій, що дозволить набути реальної суб'єктності, такому актору, як Україна. Спираючись на зазначений інструментарій, ми отримуємо можливість визначити такою суб'єктністю власне й Землю, що постає системою, проте не є механічною сукупністю наявних складників» (с. 195).

Погоджуючись з вірністю осмислення методології метаантропологічного потенціалізму, хотілося б запитати: яку роль у діалозі

«людство – Земля» грають окремі країни або союзи країн? Хотілося б побачити в подальших наукових розвідках авторки відповідь на це запитання. Адже у діалозі «людство – Земля» є свої лідери й свої аутсайдери. З іншого боку, слід усвідомити, що справжня цивілізаційна суб'єктність країни означає турботливе ставлення не лише до своїх національних інтересів та цінностей, а й до майбутнього планети.

Висловлені зауваження та побажання не знижують високий рівень поданої роботи, значущість і новизну проблематики. Вважаю, що дисертаційне дослідження Пилипенко Світлани Григорівни «КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗЕМЛІ У СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ» цілком відповідає вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України, а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури.

**Член-кореспондент НАН України,
доктор філософських наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу філософської антропології
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
Національної академії наук України**

Н.В. Хамітов

Підпис Н.В. Хамітов
засвідчую.

Учений секретар Інституту філософії
імені Г.С.Сковороди НАН України.

Р.В.Самчук

